

Anvendt udgave

Spørgsmålene nedenfor henviser til: Platon, *Staten*, Platonselskabets Skriftserie, Oversat af Otto Voss med et essay af Egil A. Wyller, Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet 1992.

I det følgende henvises til sider og bøger i nævnte udgave. Men man vil bemærke, at udgaven også har en inddeling i marginen. Det er den internationale inddeling af Platons værker, som går helt tilbage til de første trykte udgaver i renæssancen.

Bog 1**Rammen omkring dialogen Staten**

- s. 27 Hvornår skulle denne samtale om retfærdighed og den retfærdige stat have fundet sted? Samtalen siges at finde sted i Piræus. Hvor ligger Piræus i forhold til Athen, og hvilke mennesker boede i Piræus? Hvilken grund kan Platon have til at henlægge denne samtale om retfærdighed til en by uden for Athen? Hvor gammel var Platon (427-348 f. Kr.) selv, da samtalen fandt sted? Var han selv til stede?

Dialogen som genre

Hvad er en dialog? Hvorfor foretrækker Platon at udtrykke sig gennem denne litterære form? Har vi tidligere i pensum mødt samtalen som en yndet form i litteraturen?

Sokrates eller / og Platon

Sokrates er den person, der leder samtalen på rette vej gennem hele dialogen. Men hvem har skrevet den?

Hvilket problem rejser det for os i dag?

Indledningen

Hvad var anledningen til, at Sokrates denne dag var i Piræus?

Hvem var Sokrates sammen med denne dag?

- s. 28 Hvilke grunde giver Polemarchos til, at Sokrates bør blive lidt længere i Piræus denne dag? Hvorfor plejer Sokrates ikke at bevæge sig så langt væk fra Athen? Hvem er den Kefalos, som omtales på de følgende sider?
- s. 29 Hvorfor kommer samtalen naturligt ind på begrebet alderdom? Hvordan ser de fleste gamle mennesker på begrebet alderdom, ifølge Kefalos? Hvad klager mange gamle mænd over? Hvorfor klagede den store og kloge dramatiker Sofokles¹⁾ ikke over det samme?
- s. 30 Hvad er det i virkeligheden, som gør både ungdom og alderdom god eller dårlig? Hvorfor kan Kefalos bedre tåle alderdommens besværligheder end mange andre, i følge Sokrates? Hvad svarer Kefalos til denne indvending?

1. Sofokles, der var den anden af de 3 store tragedieforfattere, levede fra 496 til 406 f. Kr. og må således have været 86 på tidspunktet for samtalen.

- s. 31 Hvorfor er Kefalos glad for sine rigdomme? Hvad kan han bruge dem til?
- s. 32 Hvilket begreb, som bliver temaet for hele værket, sniger sig diskret ind i samtalen på s. 32?
- s. 33 Hvad laver Kefalos i resten af dialogen?

Bog 2

Oprindelsen til det sunde samfund

I sidste del af 2. bog skildres oprindelsen til det sunde samfund. Et samfund, en polis, opstår, fordi det enkelte menneske har *behov* for mere end sig selv.

Det gode samfund kendetegnes af specialisering og arbejdsdeling. Der bør være fagfolk på alle poster, både i arbejdslivet og i det politiske liv. Og der er 2 grunde til det; for det første har mennesker forskellige evner og for det andet er det mest rationelt, når man specialiserer sig.

Det sunde samfund præges af nødvendige varer som tøj, sko, huse, mad og møntvæsen, men også af fravær af al overflødig luksus. Man spiser således ikke kød, men lever enkelt som vegetarer.

Også soldaterne, som her og i det følgende kaldes *vogtere*, skal være professionelle - i modsætning til samtidens Athen, hvor alle frie mænd havde pligt til at deltage i forsvaret af bystaten.

I resten af 2. bog fokuseres på uddannelsen af disse vogtere. De skal både have en musisk, dvs. boglig, og en fysisk uddannelse. Under samtalen om indholdet af den musiske uddannelse bliver Sokrates og hans samtalepartnere enige om at ville forbyde Homer i det retfærdige samfund.

Homers skildring af guderne er både forkert og skadelig for ungdommen. Er Gud til, er det ikke som en horebuk som Zeus, der forvandler sig efter forgodtbefindende, men Gud må være uforanderlig og absolut god.

Bog 5

Fællesskab om alt blandt vogterne

Princippet om fælleseje rejser det spørgsmål, om også kvinder og børn skal være fælleseje hos vogterne. Sokrates forsøger at krybe udenom, men Glaukon fastholder sit ønske om at få afklaret denne problemstilling.

Man bedes dog bemærke, at det ikke er alle samfundsgrupper, som er i fokus under denne del af samtalen, men alene vogterne, dvs. soldater (unge vogtere) og politiker (ældre og højt uddannede vogtere).

For det er gruppen af vogtere, som er afgørende for det retfærdige samfund, medens det ikke bekymrer Sokrates, hvordan bønder og håndværkere organiserer sig, velsagtens fordi forholdene i samtiden ikke udgjorde noget problem.

Uddannelse af vogtere

- s. 196 Skal piger have samme uddannelse og muligheder som drenge?
Hvorledes var forholdene i samtidens Athen? Hvor har vi mødt tidligere mødt en kritik af kvindernes forhold i Athen i klassisk tid?
Hvad skal sammenligningen med vagthunde tjene til?

- s. 197 Hvorfor er det musik og gymnastik, som de helt unge skal undervises i? Hvad dækker begrebet musik hos grækerne?
Hvilket æstetisk problem er forbundet med at lade også kvinder dyrke idræt?
Har grækerne altid udøvet idræt nøgne?

- s. 198 Hvad er i virkeligheden latterligt?

Men er der ikke en indbygget selvmodsigelse i at lade piger og drenge modtage samme uddannelse, når vi allerede i 2. bog gik ind for arbejdsdeling og specialisering?

Forskellen på kvinder og mænd

- s. 200 Hvorfor er der brug for en nøjere afgrænsning af forskellen mellem mænd og kvinder?
Hvad skal omtalen af langhårede og skaldede skomagere hjælpe os med at forstå, hvad angår kvinders og mænds natur?
Når man taler om samme og forskellig natur, hvad er man så nødt til også at inddrage i sine overvejelser?
- s. 200 Hvad er den væsentligste forskel på mænd og kvinder?
- s. 202 Hvad siges der generelt om kvinders evne til at påtage sig opgaver i samfundet?
Gælder det også som vogtere (soldat i ung alder, statsleder som ældre)?
- s. 203 Hvordan forholder dette syn på kvinder sig til virkeligheden i samtidens Athen?

Sunde vogtere

- s. 204 Hvad bliver det næste problem, som skal afklares?
- s. 206 Hvorfor beder Sokrates nu Glaukon tænke på opdræt af racefjerkræ?
- s. 207 Hvorfor er staten nødt til at regulere forholdet mellem kvinder og mænd?
- s. 208 Hvordan kan det lade sig gøre?
Hvorfor skal sunde nyfødte børn bringes hen til opforstringshjem?
Hvad skal man gøre med de mindre sunde?²⁾
- s. 209 Hvad menes med begrebet ren race? Det samme som hos nazisterne eller noget andet?
Hvem skal amme hvilke børn?
- s. 210 Hvorfor må gamle kvinder og mænd gøre, som de vil?

En stor familie

- Hvem skal man kalde sin fader, moder, datter og søn? Hvorfor?
- s. 213 Hvorledes bør alle vogtere og vogterbørn betragte og behandle hinanden?
- s. 214 Hvordan med ejendomsret blandt vogterne? Hvorfor?

2. Inden man forarges helt vildt over forholdene i teksten bedes man overveje, om det moderne samfund ikke har lidt af samme tankegang som den, der kommer til udtryk i teksten, både hvad angår ønskebørn, abort / forsterdrab og offentlig pasning af småbørn.

Bog 7

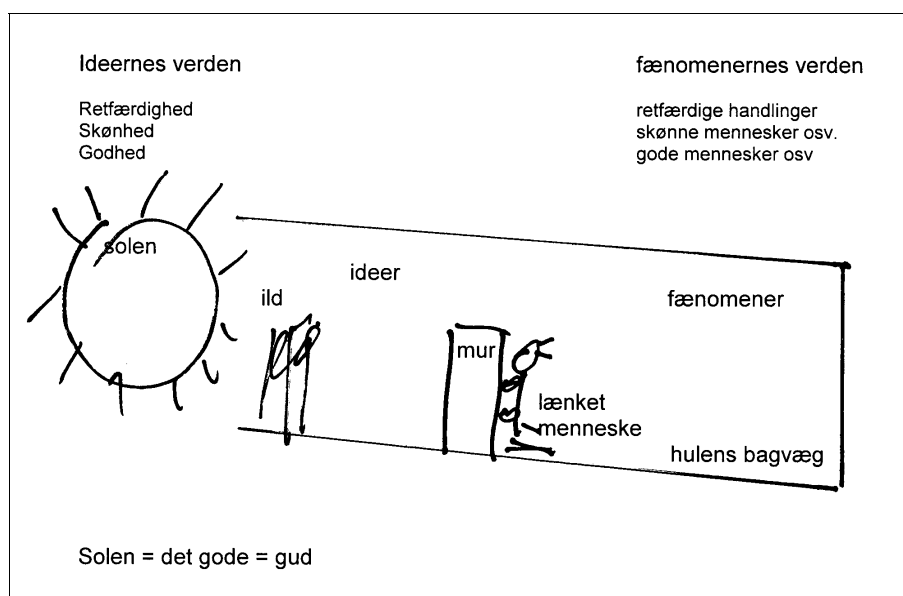
Et billede på erkendelsens vilkår

Efter at have givet mænd og kvinder samme muligheder som vogtere i 5. bog går Sokrates over til at diskutere, hvordan vogterne kan opnå den indsigt i **retfærdighed**, som er nødvendig for at kunne styre **retfærdigt**.

Det er ikke nemt, for mennesket lever ligesom i en hule, medens selve begrebet retfærdighed - ligesom en evig gud - er af en metafysisk³⁾ natur. Sådant et evigt og uforanderligt begreb kaldes af Platon en *idé*.

Vi lever til daglig i en skyggeverden, hvor vi kun kan se en afglans af ideerne (= begreberne sandhed, retfærdighed og godhed). Denne afglans kaldes *fænomener*, dvs. tingene, sådan som de viser sig (gr: fainetai) for det blotte øje.

Lad os nu gå til hulen, som er et billede på de vanskeligheder, der er forbundet med at erkende ideer som retfærdighed, skønhed og godhed.

- s. 279 Hvorfor kaldes de genstande, som bæres mellem muren og ilden, ideer? Hvad er det eneste, som de lænkede fanger (=os) kan se?
- s. 280 Hvad tror de lænkede fanger, de ser? Hvad vil et menneske først tro, når lænkerne løsnes, så han kan vende sig mod ilden og solen?
- s. 281 Hvad vil han langsomt erkende, hvad angår solen?
- s. 282 Hvad vil der ske, når et sådant menneske, der har set virkeligheden, vender tilbage til hulen? Hvordan vil de andre i hulen reagere?
- s. 283 Hvem har måske allerede skuet lyset? Og hvordan gik det ham? Hvad er det nærliggende at tænke på? Hvorfor kan mennesket som det eneste levende væsen nærme sig ideernes verden? Hvad vil man sidst kunne se? Hvad er årsag til alt andet?

3. Dvs. en natur, som ligger uden for (=meta) den fysiske verden.

Hvordan forholder den synlige verden sig til tankens (ideernes) verden.

Hvorfor er det en absolut nødvendighed, at de øverste vogtere skal være uddannede som filosoffer? Har kvinderne også den mulighed?

Har man først skuet det Godes idé, har man da lyst til at være vogter?

- s. 284 Hvorved adskiller denne opstigen mod det Godes idé sig fra almindelig undervisning? Hvad var det, Sokrates sammenlignede sig selv med i Forsvarstalen? Hvordan svarer det til det, som vi læser her?
- s. 285 Hvad er det, som lænkerne i hulebilledet er et symbol på?

Pligt til at deltage i statens ledelse

- s. 286 Hvorfor uddanner idealstaten de bedst begavede vogtere til at være filosoffer? Hvad kan vi bagefter ikke tolerere?
- s. 287 Hvad er filosoferne forpligtede til at gøre, når de først har skuet det Godes idé? Hvad er den generelle fejl ved samtiden politikere?
- s. 288 Hvorved adskiller idealstatens ledere, filosoferne, sig fra den typiske politiker i samtiden?

Bog 8

Forfatningernes kredsløb

I 8. bog af staten diskuterer Sokrates fordele og svagheder ved de eksisterende styreformer. Hver styreform har noget særligt, men når dette særlige udarter og får overtaget, opstår næste styreform, således at man kan tale om forfatningernes kredsløb.

Sokrates nævner i den forbindelse timokrati (f.eks. i Sparta) som aggressivt og ærgerrigt styre, oligarki (periodisk i Athen) som et styre til fordel for få og rige mænd, demokrati (f.eks. i Athen) som et alt for frit og kaotisk styre og endelig tyranniet, hvor alt er præget af frygt og vilkårlighed.

Demokratiet opstår, når oligarkiet er blevet så undertrykkende, at folket laver en revolution.

Individet (mikrokosmos) er som et samfund (makrokosmos)

Det er i det følgende en bærende tanke, at både individer og hele samfund kan have en oligarisk eller demokratisk natur.

Demokratiets kendetegn

- s. 338 Hvad præger demokratiet i modsætning til andre styreformer?
- s. 339 Hvorledes vil overdreven frihed udarte til rent anarki i en demokratisk stat? Hvilken forskel er det på statslederne i et demokrati og i den idealstat, som Sokrates har beskrevet?

Nødvendige og unødvendige begær og behov

- s. 341 Hvilke begær er nødvendige? Hvilke begær er unødvendige, ja endda skadelige?
- s. 343 Hvad præges det demokratiske menneske af, selv om han kommer stammer fra en oligarkisk fader?
- s. 344 Hvordan former livet sig for en demokratisk natur?

Det demokratisk samfund

- s. 345 Hvilket begreb kendetegner både det demokratiske menneske og det demokratiske samfund?
- s. 346 Men hvilken statsform kan dette begreb nemt føre frem til?
Hvilken øvrighed kendetegner et demokratisk samfund? Hvordan må de folkevalgte agere for at kunne beholde magten?
Hvordan vil forholdet mellem forældre og børn udarte i et demokrati? Og mellem tilflyttere og indfødt befolkning?
Hvad kendetegner læreren i det demokratiske samfund?
- s. 347 Ja, hvordan vil selv slaver og husdyr opføre sig et demokrati, der præges af maksimal frihed?
- s. 348 Men hvilken statsform venter, når friheden er ubegrænset?

Konklusion

Hvilken statsform er altså den eneste retfærdige og fornuftige?

BJ / 2. maj 2007